NGHIÊN CỨU XÂY DỰNG CHIẾN LƯỢC TÀI CHÍNH BỀN VỮNG VƯỜN QUỐC GIA CÁT TIÊN GIAI ĐOẠN 2021 - 2030

Trần Thị Thu Hà[1,*]

TÓM TẮT

Nghiên cứu xây dựng chiến lược tài chính bền vững Vườn Quốc gia (VQG) Cát Tiên giai đoạn 2021 - 2030 là một nội dung trong dự án "Bảo tồn, sử dụng bền vững đa dạng sinh học và các dịch vụ hệ sinh thái rừng tại Việt Nam" (dự án GIZ - Bio) do tổ chức Hợp tác phát triển Đức (GIZ) và Bộ Nông nghiệp và PTNT phối hợp thực hiện. Nghiên cứu này tập trung vào việc đánh giá hiện trạng, ước lượng nhu cầu và xác định các khoảng trống về tài chính. Từ đó đề xuất các giải pháp huy động tài chính nhằm hỗ trợ VQG Cát Tiên trong việc thực hiện phương án quản lý, bảo tồn và phát triển bền vững VQG Cát Tiên giai đoạn 2021 - 2030 (Phương án QLRBV). Kết quả nghiên cứu cho thấy, các nguồn tài chính của VQG Cát Tiên khá đa dạng nhưng hầu hết không ổn định. Trong giai đoạn 2021 - 2030, VQG Cát Tiên cần từ 1.060 tỷ đồng đến 1.154 tỷ đồng để thực hiện các hạng mục đầu tư trong phương án QLRBV. Tuy nhiên, với các nguồn lực hiện có, VQG Cát Tiên sẽ bị thiếu khoảng 169,7 tỷ đồng đến 236,6 tỷ đồng. Vì vậy, VQG Cát Tiên cần áp dụng đồng thời một số giải pháp nhằm huy động thêm nguồn lực tài chính và nâng cao hiệu quả sử dụng các nguồn lực huy động được. Việc áp dụng các giải pháp này không chỉ giúp VQG Cát Tiên có đủ nguồn lực thực hiện phương án QLRBV mà còn giúp VQG đẩy nhanh quá trình tự chủ tài chính.

Từ khoá: *Chiến lược, tài chính bền vững, Vườn Quốc gia, Cát Tiên.*

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Với tổng diện tích 71.187,9 ha, nằm trên địa phận ba tỉnh Lâm Đồng, Bình Phước và Đồng Nai, VQG Cát Tiên là một trong những VQG quan trọng bậc nhất của Việt Nam. Năm 2020, với sự hỗ trợ của các đơn vị tư vấn, VQG Cát Tiên đã xây dựng "Phương án quản lý, bảo tồn và phát triển bền vững VQG Cát Tiên giai đoạn 2021 - 2030" (gọi tắt là phương án QLRBV) với các mục tiêu, kế hoạch và giải pháp thực hiện rất cụ thể nhằm quản lý và sử dụng bền vững các hệ sinh thái rừng trong giai đoạn 10 năm tiếp theo. Phương án QLRBV của VQG Cát Tiên đã được các cơ quan, đơn vị có thẩm quyền phê duyệt vào tháng 3 năm 2021. Đến ngày 30 tháng 8 năm 2021, VQG Cát Tiên đã ban hành Quyết định số 689/QĐ-VCT-KHHTQT về kế hoạch triển khai phương án QLRBV giai đoạn 2021 - 2030 [5]. Mặc dù các khía cạnh về kỹ thuật và tài chính trong phương án QLRBV đã được xem xét kỹ nhưng kết quả đánh giá việc thực hiện phương án QLRBV của VQG Cát Tiên giai đoạn 2011 - 2020 cho thấy, vẫn còn 27/137 (gần 20%) hạng mục đầu tư chưa được thực hiện hoặc mới chỉ được thực hiện một phần do thiếu kinh phí. Thêm vào đó, đại dịch Covid - 19 đã và đang ảnh hưởng nặng nề đến các nguồn tài chính truyền thống của VQG Cát Tiên không chỉ trong thời gian trước mắt mà có thể tác động lâu dài. Các nguồn tài chính bị ảnh hưởng bao gồm: Ngân sách nhà nước (NSNN), nguồn thu từ chi trả dịch vụ môi trường rừng (DVMTR), nguồn thu từ hoạt động du lịch sinh thái (DLST), nguồn tài trợ, viện trợ có tính chất quốc tế. Để đảm bảo có thể huy động đủ nguồn tài chính thực hiện các mục tiêu và kế hoạch đã đề ra trong phương án QLRBV giai đoạn năm 2021 - 2030, VQG Cát Tiên cần thực hiện chiến lược nhằm đa dạng hoá nguồn lực tài chính, tăng nguồn thu và sử dụng hiệu quả đối với các nguồn thu sẵn có.

2. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Chiến lược tài chính bền vững (TCBV) của VQG Cát Tiên được thực hiện theo hướng dẫn "Các bước lập kế hoạch tài chính bền vững cho các khu bảo tồn" do GIZ -Việt Nam xây dựng và hoàn thành vào tháng 8 năm 2021 trong khuôn khổ dự án GIZ -Bio [1]. Hướng dẫn này được xây dựng dựa trên các bài học đã thành công về lập kế hoạch TCBV cho các khu bảo tồn (KBT) đã được quốc tế công nhận và có sự điều chỉnh cho phù hợp với điều kiện thực tế tại

[1] Viện Nghiên cứu Sinh thái và Môi trường rừng
[*] Email: ha.tt@rcfee.org.vn

Việt Nam. Theo đó, việc xây dựng chiến lược tài chính cho một KBT sẽ gồm 3 bước: (i) Đánh giá thực trạng và cơ hội tài chính của KBT; (ii) Lập chiến lược nhằm tăng cường khả năng huy động nguồn lực tài chính cho KBT; (iii) Xây dựng các khuôn khổ, quy trình để thực hiện các giải pháp tài chính khả thi.

Việc thực hiện các biện pháp giãn cách xã hội trước diễn biến phức tạp của đại dịch Covid - 19 trong thời gian nghiên cứu khiến cho các hoạt động thu thập thông tin, số liệu sơ cấp tại hiện trường (VQG Cát Tiên) gặp nhiều khó khăn, do đó, phần lớn các thông tin, số liệu sử dụng cho việc xây dựng chiến lược TCBV được cung cấp bởi Phòng Kế hoạch - Tài chính, Phòng Khoa học - Hợp tác quốc tế của VQG Cát Tiên và các ghi chép hiện trường của đoàn tư vấn GIZ trong chuyến công tác tới VQG Cát Tiên vào tháng 11 năm 2020.

Đầu vào quan trọng cho việc xây dựng chiến lược TCBV bao gồm: Đánh giá về nhu cầu về tài chính cho công tác QLRBV, ước lượng khoảng trống về tài chính trong việc thực hiện kế hoạch QLRBV, kết quả rà soát các giải pháp tài chính hiện có cho công tác QLRBV. Việc đánh giá thực trạng tài chính của VQG Cát Tiên được thực hiện dựa trên số liệu thu - chi tài chính trong giai đoạn 2016 - 2020. Trong khi đó, các đánh giá về nhu cầu tài chính cho phương án QLRBV được thực hiện dựa trên khái toán các hạng mục đầu tư được đề xuất trong phương án QLRBV có tính đến những thay đổi sau khi được phê duyệt. Khoảng trống về nguồn lực tài chính được xác định dựa trên việc so sánh giữa nhu cầu tài chính và khả năng huy động tài chính trong điều kiện bình thường, trong đó khả năng huy động tài chính trong điều kiện bình thường được đánh giá dựa trên xu hướng của từng nguồn lực trong vòng 5 năm trở lại đây và trên một số dự báo liên quan đến xu hướng của các nguồn lực trong tương lai, đặc biệt là những nguồn lực có khả năng ảnh hưởng bởi diễn biến phức tạp của dịch bệnh Covid - 19. Cuối cùng, các giải pháp tài chính phù hợp cho VQG Cát Tiên được xác định dựa trên việc rà soát, sàng lọc và đánh giá các giải pháp tài chính đang được thực hành trong nước và quốc tế dựa trên một số tiêu chí như: (i) Tiềm năng giúp đa dạng hoá/tăng cường nguồn lực tài chính/tiết kiệm chi tiêu đối với VQG; (ii) Quy mô tác động đến sự bền vững về tài chính cho việc thực hiện QLRBV của VQG; (iii) Tính khả thi về mặt kỹ thuật.

3. KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU

3.1. Kết quả đánh giá hiện trạng tài chính VQG Cát Tiên giai đoạn 2016 - 2020

Kết quả phân tích số liệu giai đoạn 2016 - 2020 cho thấy: Trung bình mỗi năm VQG Cát Tiên thu được 85,9 tỷ đồng từ 5 nguồn chính gồm: NSNN cấp Trung ương, NSNN cấp địa phương, doanh thu từ DLST, chi trả DVMTR và nguồn tài trợ, viện trợ có tính chất quốc tế. Trong đó, NSNN chiếm tỷ trọng lớn nhất, tương đương với 52,1% tổng nguồn thu. Bên cạnh đó, trung bình mỗi năm VQG Cát Tiên chi 68,6 tỷ đồng (tương đương với 78,7% tổng nguồn thu) cho 14 hạng mục khác nhau, trong đó 3 hạng mục chi lớn nhất bao gồm: Chi lương và hoạt động bộ máy (32,2%), chi khoán bảo vệ rừng (23,5%) và chi xây dựng cơ bản (16,4%). So với nhiều VQG, KBT khác trên cả nước, mức độ đa dạng và ổn định từ nguồn thu của VQG Cát Tiên tương đối tốt. VQG Cát Tiên là một trong số rất ít các VQG, KBT có từ 5 nguồn thu trở lên. Nhờ có sự đa dạng về nguồn thu nên kinh phí hoạt động của VQG Cát Tiên không quá phụ thuộc vào NSNN, chỉ khoảng 50%.

Mặc dù có nguồn thu đa dạng và tổng mức thu có xu hướng tăng dần qua các năm nhưng một số nguồn thu của VQG Cát Tiên có xu hướng không ổn định, chẳng hạn NSNN từ Trung ương đang giảm dần qua các năm trong giai đoạn 2016 - 2019 nhưng tăng mạnh trở lại (gần 30%) trong năm 2020; nguồn thu từ DLST tăng đều trong giai đoạn 2016 - 2019 nhưng giảm mạnh trong năm 2020; nguồn tài trợ, viện trợ tăng nhanh trong giai đoạn 2016 - 2018 và giảm dần trong giai đoạn 2019 - 2020. Bên cạnh đó, nguồn kinh phí mà VQG Cát Tiên nhận được chỉ đáp ứng các nhu cầu tối thiểu về QLRBV và bảo tồn đa dạng sinh học (ĐDSH). Nhiều lĩnh vực liên quan đến vấn đề QLRBV và bảo tồn ĐDSH hiện không có hoặc không đủ kinh phí để triển khai như: nghiên cứu khoa học, cứu hộ động vật, theo dõi diễn biến tài nguyên rừng, giám sát ĐDSH, giáo dục truyền thông, nâng cao nhận thức,... Giai đoạn 2011 - 2020, gần 20% hạng mục đầu tư trong phương án QLRBV chưa có kinh phí thực hiện hoặc mới chỉ thực hiện được một phần.

Kết quả phân tích số liệu giai đoạn 2016 - 2020 cũng cho thấy, đại dịch Covid - 19 ảnh hưởng nặng nề đến một số nguồn thu của VQG Cát Tiên, đặc biệt là thu từ DLST (năm 2020 giảm 30% so với năm 2019).